

במאמר הקודם הסברנו על חשיבות המלאכה, מהותה וענינה. כעת במאמר זה, נעמוד על החובה לעבוד, על האיסור להתפרנס מעצם מהות לימוד התורה, והתוצאות הנלוות של עצם ההתפרנסות מן התורה. בנוסף, נעמוד גם על הקושיות שמקשים העקשנים מתוך דברי רבינו הטהור הרמב"ם.

"האיסור להתפרנס מעצם לימוד התורה":

כתב רבינו (רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה י - יא): "כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה, [בשביל לפרנס עצמו] יתפרנס מן הצדקה [=כלומר שיקבל תקציבים, תנמולים מעצם לימוד תורתו], הרי זה חילל את השם [=בין העוונות החמורים ביותר בתורה, שכן רק יום המיתה מכפר על כך], וכיזה את התורה [=אשר הוא לומד ומלמד], וכיבה מאור הדת [=שהרי התורה היא מאירה ביופיה ומקרכת את בני אדם באורה, וזה המתפרנס מן התורה, גרם לכבות את אור הדת ולהחשיך את יופיה בעיני הבריות, שמעתה והלאה יראו את התורה ככלי לפרנסה ולא ככלי לזיכוד המידות והמחשבה], [בכך] גרם רעה לעצמו, ונטל חייו מן העולם הבא. [ולמה גרם לכל זה ואיכך את חיי העולם הבא?], לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, אמרו חכמים, כל הנהנה מדברי תורה נטל חייו מן העולם, ועוד ציוו ואמרו, אל תעשם עטרה להתגדל בהן ולא קרדום לחפור בהן. ועוד צוו ואמרו, "אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה כטילה וגוררת עון, וסוף אדם זה שיהא מלסטט את הבריות". ע"כ. ומבואר מדבריו של רבינו, שאין שום היתר לאף אחד לעולם, לא לדיינים, לא למורי הוראות, לא לאף אחד להתפרנס מעצם קיום לימוד התורה, וכאמור אסור בשום אופן לקחת תקציבים בעבור עצם לימוד התורה חלילה וחס, ולא בעבור לימוד מקצוע תורני כזה או אחר חלילה. וכן הדיינים שדנים את העם, אסור להם לקחת משכורת על עצם דיינותם חלילה ואם יעשו כן, הרי הם מחללי שם שמים ברכים, ואיכדו ונטלו את חייהם מן העולם הבא!

עוד כתב רבינו (הלכה יא): "מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא, ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא, שנאמר, "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא שכולו טוב". ע"כ.

מכאן למדין אנו:

א) אדם הזקוק לפרנסה כמו רוב הציבור שאין להם מיליוני שקלים בצד על מנת ללמוד ולהפוך את תורתן לאומנותן וכו', אסור להם לבקש מבני אדם אחרים כסף על עצם לימוד התורה שהוא לומד או מלמד. כלומר, אסור בשום אופן לאברכים להתפרנס מעצם לימוד תורתם, וכן אסור לדיינים או רבני ערים לדרוש או לקחת כסף בעבור תפקידם חלילה, אלא אם הם זקוקים לפרנסה, חובה עליהם ללמוד מקצוע מסויים ולעבוד בעבודה מכובדת ולהתפרנס ממה שהוא לא מקצועי תורני. ואם אנשים יושבים ומקבלים על עצם לימוד תורתם משכורת, או שמקבלים עם עצם דיינותם משכורת, הרי יש בכך חילול ה'. וכל זה,

מפני שאסור להנות מדברי תורה בעולם הזה. וכמו שאמרו חכמים, כל הנהגה מדברי תורה נטל חייו מן העולם.

ובדיוק כמו שכתב רבינו בנושא המזווה, שחשבו הטפשים מבני אדם, כי המזווה היא סוג של קמיע לשמירת הגוף, ולא הבינו ולא השכילו בחשיכה התהלכו, שמלבד שעניני ה- "קמיעות" הם שטות ועבודה זרה, עוד הפכו את דברי התורה והמצוות להנאת הגוף, ואינן אלא זיכור הדעת ורוח האדם. וכתב רבינו (רמב"ם הלכות תפילין ומזווה וספר תורה פרק ה הלכה ד): "... אלו שכותבין מבפנים שמות המלאכים או שמות קדושים או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין להם חלק לעולם הבא, שאלו הטפשים לא די להם שבטלו המצוה, אלא שעשו מצוה גדולה שהיא יחוד השם של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו, כאילו הוא קמיע של הניית עצמן, כמו שעלה על לבם הסכל שזהו דבר המהנה בהבלי העולם." ע"כ.

ושימו לב ללשונו הטהורה של רבינו, "עשו מצוה גדולה שהיא יחוד ה' ... ואהבתו ועבודתו, כאילו הוא קמיע של הניית עצמן, כמו שעלה על ליבם הסכל, שזהו [=כלומר המזווה, הוא] דבר המהנה [=שומר] בהבלי העולם". והנה רבינו במילים אלו מבאר, שעיקר מצות המזווה באה לזכך את השכל וליחד המחשבות כלפי הבורא, ושנדע כל הזמן ונשים כדעתנו, כי הוא אחד ויחיד ואין בלתו. אמנם, הטפשים, חשבו שהמזווה עצמה נועדה על מנת לשמור את החפצים, את הגוף, ושאר הבלי העולם ההכלים! ולכן, רק במחשבה זו ומעשה מכוער זה, אין להם חלק לעולם הבא, שהרי גילו פנים בתורה שלא כהלכה, והפכו את מצות ה' להנאות ושמירת הגוף! וזה עיוות כל מטרת המצוות והתורה.

למה הדבר דומה? לאשה אשר כתבה לבעלה מכתבי ניהומין ואהבה ביוצאו לדרך ארוכה, וביקשה ממנו תמיד לזכור אותה, ושלא יעלה על ליבו מחשבה לחטוא תחתיה חלילה. והדגישה לו במכתב את אהבתה הגדולה ושלעולם תהיה עמו בכל אשר תלך. אבל אם יסטה מן הדרך, וימרה את רצונה, ויחטא עם אחרות, לא תקבלו בחזרה. והיה בכל עת הדרך מסתכל ומביט במכתב, וכל פעם שרצה לחטוא היה נשמר מן הטעות וקורא במכתב ומעריך את ה' אשר זיכה אותו באשה נפלאה כדוגמתה.

והנמשל מובן, עצם המכתב לא מסוגל לשמור על האדם, עצם השמת המכתב בכיס בלא זכרון הכתוב בו ויראתו והערכתו למה שכתוב שם, אינו מסוגל לשמור מן החטא ולא מן הפנעים! והוא הדין במזווה, אשר ניתנה לבני ישראל לאות וזכרון, למען יזכרו את האותות והמופתים אשר עשה ה' יתברך לעמו ישראל!

והוא הדין במצות הציצית, שכל המשים על ליבו שהציצית שומרת על גופו הפיזי, או מעלה על דעתו שכאשר יסיר את הציצית מגופו, כעת הוא פחות שמור מבחינה פיזית, לא מספיק שהוא בכלל החברים והמנחשים, אלא הוא נכלל בכלל הכופרים שאין להם חלק לעולם הבא!

וכמו שכתב רבינו מפורש (רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא הלכה יב): "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא [=פסוק מסויים מן התנ"ך] על התינוק שלא יבעת [=יצעק ויבכה], והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל [=שמעלה על דעתו שבעקבות כך] שיישן. לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוברים [=כלומר, לא די שהם בכלל עובדי עבודה זרה ובוודאי איבדו את חיי העולם הבא], אלא שהן בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת גוף ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר ויהיו חיים לנפשך, אבל הבריא שקרא פסוקין ומזמור מתהילים כדי שתגן עליו זכות [=יראה ורוממות] קריאתן, וינצל מצרות ומנזקים [=על ידי שמכניע את ליבו ומתחזק מקריאת ספר תהלים], הרי זה מותר". ע"כ. ולמדים אנו ללא כל ספק, כי עצם הפיכת דברי תורה לרפואות הגוף, עצם הפיכת המצוות להנאות הגוף, עצם זו המחשבה הכעורה, גובלת היא בכפירה גמורה בתורה! ולכן המתפרנס מן התורה, הפך את דברי התורה בכלל הנאת הגוף, ובכך הרים יד בתורת משה וחירף וגידף כלפי שמים!

ב) נוסף לזה שאסור להתפרנס מעצם לימוד התורה או לבקש תקציבים בעבור עצם לימוד התורה. עוד כותב רבינו, שמעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו. כלומר, אם יש אדם שמוכן לתת למישהו כסף באופן קבוע כל חודש, ללא שום קשר ללימוד התורה. בכל זאת מעלה גדולה היא לאדם שיעבוד ויעסוק במלאכה. ובאופן כזה, גם אם נשאר לאדם ירושה של כמה מיליונים, או שאביו מפרנסו ללא קשר ללימוד תורתו, יש מעלה יתירה לאדם לעמול למען כספו, כלומר, שיהיה לו מקצוע שבו הוא מתפרנס מצד עצמו. ויש בזה כמה מעלות נעלות, ומהם, שהוא מעריך את הכסף שעובד בשבילו, וזוכה לתת מכספו שלו מעשרות חומש לאחרים. בנוסף, כאשר הוא מתפרנס בעצמו, הוא לא מחוייב לאף אחד דין וחשבון. ועוד דבר חשוב, כאשר אדם עסוק במלאכה, יצרו בוודאי במנוחה. ומתוקה שנת העובד. ולכן אשרי האדם הזה לחיי העולם הזה וטוב לו לחיי העולם הבא.

והנה לאחר שהבנו היטב, שאסור בשום אופן להיות רק לומד בתורה ולהתפרנס מעצם לימוד התורה, וכן אסור לדיינים או רבני ערים לבקש תקציבים ומשכורות בעבור תפקיד זה שמללאים, ואסור להם גם לקבל אם נותנים להם בעבור דיינותם וכו'. [=מלבד שרוב רבני הערים בדורינו הם רשעים גמורים במסווה של תורה ויהדות, שכן רובם נכללים בכת חנפים מספרי לשון הרע, וגורמים רעה לעולם התורה ולעם ישראל בכללותו. וביתר שאר כאשר נוסף לזה שהינם לומדים ומלמדים תורת מינות פרו-נצרית] ואסור בשום אופן לשום הורים לשלוח את בנם שילמדו רק תורה וילמד להתפרנס ממנה חלילה וחס! כי מדובר בחילול ה', כיבוי מאור דת האמת, ובסופו של דבר דרך זו תוביל לתוהו ולהבל. וכל הורים, מוכרחים וחייבים ללמד את בנם מקצוע מסודר, על מנת שיוכל לפרנס את ביתו בכבוד, ובכך חייהם לא יתדרדרו למקומות לא טובים חלילה וחס.

ובעת, נעמוד על כמה קושיות של המקשים מתוך דברי רבינו עצמו.

קושיה ראשונה:

כתב רבינו (רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ו הלכה ה): "מי שהיה עוסק בתלמוד תורה והגיע

זמן התפלה פוסק ומתפלל, ואם היתה תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו פוסק שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפלה, וכל העוסק בצרכי רבים בעוסק בדברי תורה." ע"ב.

והנה, מה שכתב כאן רבינו, "ואם היתה תורתו אומנותו ואינו עושה מעשה כלל והיה עוסק בתורה", כמובן מדובר על אדם שיש לו אמצעים על מנת לכלכל את עצמו, כלומר, יש לו בטחון וגב כלכלי שלו עצמו, ואינו מתפרנס חלילה מעצם לימוד התורה, אלא יש לו כסף בצד המספיק לו למחיה, נניח ל- 10 שנים. והוא, במקום לשלש את כספו, אינו רודף אחריו, אלא רוצה בכסף הזה להפוך את תורתו לאומנותו. זה הדבר וודאי שמותר ללא כל ספק. כי כל האיסור הוא דווקא להתפרנס מן התורה, לקבל תקציבים על עצם לימוד התורה, להשתתף עם אברך בלימוד תורתו, ולשלם לאברכים על עצם לימוד תורתם. כל זה אסור, ומי שעושה כן, חז"ל ורבינו הרמב"ם מכנים אותו, "איבד ונטל את חייו מן העולם הבא".

קושיה שניה:

כתב הרמב"ם (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה יב - יג): "... ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובכזיתתה עם אחיו? מפני שהובדל לעבוד את יי' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיו ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברך יי' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי' לשרתו ולעובדו לדעה את יי' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קודש קודשים ויהיה יי' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד עליו השלום אומר יי' מנת חלקי וכסי אתה תומיד גורלי." ע"ב.

והנה בהלכה זו רבינו מלמדנו כמה דברים:

א) שבט לוי מובדל משאר העם. במה? שהלויים משרתים לפני ה', כלומר הם האנשים הנבחרים להורות דרך ומשפט לעם ישראל. ולכן, מכיון שהם צריכים להבדל בדעתם מדרכי העולם ולעסוק יותר בתורה מאחרים, לכן, לא זכו בנחלת ארץ ישראל, וכל זה על מנת שיהיה בדעתם שהעולם הזה וכל חללו לא שייך להם וכלה הוא, מכיון שעליהם מוטלת אחריות כבידה ללמד את העם. ולכן הלויים, אינם עורכים מלחמה, ואין להם שטחים בארץ, אלא הם חיל ה'.

ב) לא רק שבט לוי בלבד יכול לבחור להורות הלכות לישראל וללמד אותם דרכים ישרות, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, שבחר לעמוד לפני ה' ולשרת לפני ה' יתברך, והולך בדרכים ישרות ובוחר להיות זה שמצדיק את הרבים, ורוצה לעמוד בפרץ ולהורות את

העם דרך האמת, גם לו מותר. כלומר, הרמב"ם בא ללמד בהלכות אלו, שלא תחשוב שזה שהלויים מובדלים משאר העם בנחלות ובמלאכות, רק להם מותר לעמוד ולהוכיח ללמד ולהורות אחרים. חלילה! אלא כל מי שרוצה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הרי זה יכול להגיע לכל המעלות הרמות של הלוי, ואין יחוס ואין ירושה בעניני תורה ומצוות.

ג) אין כאן שום לימוד בשום ענין שהרמב"ם טוען או אומר שהלוי פטור ממלאכה. אלא כל כוונת רבינו לומר, שהלוי מחוייב יותר בעבודת ה' מישראלים אחרים. וצריך הוא יותר להתרחק מכל עניני העולם הזה לאחר שעוסק במלאכתו. אמנם, בגלל שהוא צריך להורות וללמד את העם, הוא לא זקוק להמון מלאכה בשביל להתפרנס. ומדוע? מכיון שה' יתברך קבע, שה-לוי מקבל מעשר ראשון מכלל יבול ישראל (לאחר הפרשת תרומה גדולה), ומשמע שר הזה הוא מפריש תרומת מעשר (עשירית ממנו) לכהן. ומדובר כאן בכמות מכובדת מאוד של תבואה.

ושימו לב איך הכל מדוייק ומסודר – שלב ראשון, הלוי לא זוכה בנחלה בארץ, מדוע? על מנת שיוכל להתעסק יותר בעבודת ה' ולהורות לרבים ולהוכיח בשער בת רבים. שלב שני, הלוי גם הוא חייב לעסוק במלאכה, אמנם, על מנת שהיעוד הזה יוכל להתקיים על הצד הטוב ביותר, ושיוכל כמה שפחות לעבוד במלאכה, הקב"ה ציוה להביא מעשר ראשון מכלל היבול של ישראל ללוי, על מנת שיתעסק כמה שפחות במלאכתו, ויעסוק בתורה ובמצוות.

נמצא, שאין מכאן ראייה ולו אחת, שאדם רגיל יכול לפטור עצמו ממלאכה ולהתפרנס מעצם לימוד התורה. וגם הלוי חייב לדעתי, שתהיה לו מלאכה שממנה הוא מתפרנס, ואסור לו בשום פנים ואופן לבקש בעבור לימוד תורתו, או בעבור זה שמלמד תורה לאחרים, אסור לו לבקש כסף בעבור כך, שהרי כל הנהגה מדברי תורה נטל חייו מן העולם הבא. וענין מעשרות הוא מצוה בפני עצמה, והלוי זכה בזה בזמן שבית המקדש קיים. והנה אמר ה' בתורה (שמות פרק כ פסוק ט פרשת יתרו): "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתְּךָ". וכתב הספורנו, "ששת ימים תעבוד. בעסקי חיי שעה שהם עבודת עבד בלי ספק, שרוב ענינים הוא היות מצטער האדם על עולם שאינו שלו; ועשית כל מלאכתך. ההכרחית למסתפק". ע"כ. והרי ה' אמר בעצמו שעל האדם לעבוד ולעסוק במלאכה, ולימוד התורה אינו נחשב מלאכה כלל!

ואמר (שמות פרק כג פסוק יב - יג פרשת משפטים): "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְעֹשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בְּיַמְתְּךָ וְהָגַר: וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַי לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ". ואמר (שמות פרק לד פסוק כא פרשת כי תשא): "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת בְּחֵרֶשׁ וּבְקִצֵּיר תִּשָּׁבֵת".

"תועלת לישוב העולם":

והנה אמרו רבותינו במשנה (משנה סנהדרין ג): "וְאֵלֹהֵי הַנְּפֹסְלוּיִן, הַמְּשַׁחַק בְּקַבְיָא, וְהַמְּלִיחַ בְּרִבִּית, וּמְפָרְחֵי יוֹנִים, וְסוֹחְרֵי שְׁבִיעִית. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּתַהֲלָה הָיוּ קוֹרְרִין אוֹתָן אוֹסְפֵי

שביעית, משרבו האנסי, חזרו לקרותן סוחרים שביעית. אמר רבי יהודה, אימתי, בזמן שאין להם אמונת אלא היא, אבל יש להן אמונת שלא היא, כשרין. ע"כ. וכתב רבינו הטהור, ונאסר זה מפני שהוא מתעסק בעסק שאין בו תועלת ליישוב העולם. והיסוד הוא בתורתנו, שאין ראוי לאדם להעסיק את עצמו בעולם הזה אלא באחד משני הדברים או בחוכמה להשלים בה את עצמו, או בעסק [כל סוג של עסק המניב פרנסה לאדם] שיועיל לו בקיום העולם, כגון אומנות או מסחר, וראוי למעט בזה ולהרבות בראשון, כמו שאמרו, "הווה ממעט בעסק ועוסק בתורה". ע"כ. והרי שאחד מן הדברים שטוב להתעסק בהם, הוא העסק ולימוד המקצועות!

וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (מסכת נדרים פרק ד משנה א): "... ואמרו לא ילמדנו מקרא, במקום שמלמדין מקרא בשכר, אבל במקום שמלמדין מקרא בחנם מותר לו ללמדו מקרא. ולא הוצרכנו להתנות בהלכות והגדות ומדרשות תנאי כזה לפי שאינו מותר בתורתנו בשום פנים ללמד מקצוע ממקצועות חכמת התורה בשכר שנ' ואותי צוה ה' וכו' ובא בקבלה מה אני בחנם אף אתם בחנם.

אבל מותר ללמד את המקראות בשכר במקום שנהגו בכך מתוך כונה שיהא אותו שכר שכר לימוד הטעמים ושכר שמירת התינוקות שלא ייעובו ויתקלקלו. ואני תמה על אנשים גדולים שעוורה אותם התאוה והכחישו את האמת והנהיגו לעצמם הקצבות בעד המשפטים והלימוד ונתלו בראיות קלושות. ונדבר בענין זה במקומו במסכת אבות". ע"כ.

ויוצא מזו ההלכה, שמלבד שאסור למורי הוראות, דיינים ואברכים לקבל תקציב או לבקש כסף על עצם לימוד תורתם, הנה רבינו סובר, שסופר סת"ם, שוחט, אסור להם לבקש כסף בעבור לימוד המקצוע לאחרים, כלומר, אם הם שוחטים מותר להם לקבל כסף בעבור מעשה השחיטה, כי זה מקצועם. אבל לקבל בעבור לימוד המקצוע התורני הזה כסף, דומה הדבר למי שמקבל כסף על עצם לימוד התורה! וכלשונו של רבינו, "לפי שאינו מותר בתורתנו בשום פנים ללמד מקצוע ממקצועות חכמת התורה בשכר". יוצא שכל מה שקשור למקצועות התורה ומהם, "מילה", "שחיטה", "כתיבת מזוזות ותפילין", אסור בשום פנים ואופן לקבל כסף ותקציבים על עצם זה הלימוד! והעושה כן איבד את חי העולם הבא!

ודעו קוראים נעימים, כי הרמב"ם עשה סדר בדת ה', כמו שאף אחד לא עשה כמעט עד אליו מימות התנאים והאמוראים.

ושימו לב למילותיו של רבינו, "ואני תמה על אנשים גדולים [להעמם] שעוורה אותם התאוה והכחישו את האמת והנהיגו לעצמם הקצבות בעד המשפטים והלימוד ונתלו בראיות קלושות". רבינו כאן בעצם כותב מצער, כיצד אלו שחשבו עצמם לגדולים טעו והטעו יותר מן הבהמות, כיצד נכשלו בדבר פשוט מאוד, והוא, שאסור לבקש כסף ותקציבים על עצם ההוראה, על עצם הדיינות, אסור בשום אופן לאדם לבקש כסף על התורה שהוא מלמד! כל רב, כל דרשן, כל דיין שדורש ממון בעבור דרשתו, הרי זה חילל את ה' וכיבה מאור הדת!

ומה שכתב רבינו הטהור, "ואני תמה", מכיון שלדעתו של רבינו מדובר על ענין כה פשוט, עד שמוכרח לומר, שרק התאוה עיוורה את חושי שכלם, ונזקקו להכחיש את האמת, הכל על מנת שיקבלו הקצבאות מבני אדם בעבור לימוד תורתם! וראינו בסופו של דבר איזה תורה עמדה ולמי, מי לימד תורת מינות פרו-נוצרית, ומי יצא ממנו תורת אמת!

לא לחינם כתב עליו כתב רבי יעקב אנטולי (ספר מלמד התלמידים פרשת בא): "... ועל הדרך הנוכח ראוי לדון לזכות כל מי שנודע בחכמה וביראת שמים, לא בדרך המדברים סרה על אנשים ידועים וחכמים. ולפי שהמדברים ההם משימים כונתם להשיב עליהם ולדחות דבריהם, אינם משייגים כונת דבר מדבריהם אבל ישלבו במ ויחזיקו בדעות רעות ונפסדות. ועליהם אמר החכם, "משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו". והרעה ההיא הם הזיופים אשר בידיהם שהם מוכנים לצרתם ולרעתם כמו שאמר הרב המורה בפתיחת ספרו.

ועליהם אמר גם כן עושר שמור לבעליו לרעתו וכל הפסוקים הנמשכים למשיב רעה תחת טובה נאמרים על ענין זה. וסוף דבר החכם בזה אוהב פשע אוהב מצה מגביה פתחו מבקש שבר עקש לב לא ימצא טוב ונהפך בלשונו יפול ברעה. ונהפך בלשונו נאמר על המדבר רע באנשים המדברים טוב והמחרפים אותו בספרו.

וכונתי בזה על המדברים סרה על איש האלהים הרב רבינו משה בר מימון ז"ל עד שאמרו לרע הבנתם שהוא כפר בתחית המתים, חלילה חלילה לו כי הוא דבר ברוח הקדש וברוח חכמה בכל מה שדבר בענינים אלה, והמבין את לחשיו ידע כי הוא הלך בדרך הנביאים והכתובים. ואלו היו דוד ואסף בדורותיהם היו מדברים הרעים האלה עליהם מה שדברו על הרב רבינו לפי שהם בני בלי לב". ע"כ.

גם הרשב"ש כתב (מלחמת מצוה לייפציג תרט"ז עמוד 80): "... הראשונים [=אלו שיצאו על רבינו הרמב"ם], היו מכשפים בגסות הרוח עד שלא הכירו ולא הבינו ... וחלילה וחס להאמר כדברים האלה [=על רבינו הרמב"ם], אשר כל שומעם תצילנה שתי אוזניו, ותסמור שערות בשרו על מגורת המאור, מאור גלותינו המאיר עיני חשכים, מורה הנבוכים, אשר מימות רב אשי לא קם כרבינו משה רבינו [=הרמב"ם], הגדול, תודה וגדולה כמקום אחד.

אם יתהלל המתהלל בפאר האבות, הוא היושב כמלאכות ראשונה, אבותיו ואבות אבותיו כולם חכמים ונבונים זרע דוד מלך ישראל. ואם יתפאר המתפאר בידיעת חכמות, הוא גדול מכולם, מי לנו גדול ממשה [=הרמב"ם] בכל חכמה ומדע למודייות ועיוניות, בכל חכמה ומדע יש לו יד ושם עשר ידות. ואם יתהדר המתהדר בכבוד חכמה התורה, הנה הוא אב לכולנו, לא היתה קריה אשר שגבה ממנו, [הכל היה מונח לפניו, תלמוד] בבלי, וירושלמי, ותוספתות, ומכילתות, וספרא, וספרי, ספרא רבא, וספרא זוטא. הן כל ראתה עיני!

וכן בחידושי הגאונים וחבוריהם ותשובותיהם, ומדרשי החכמים שמעה אוזנו ותבן לה. מי יתנו מצע תחתיו לעולם הבא, בזאת יתהלל המתהלל בהשכל וידוע אותו, הוא ראשון

לכולם עשר ידות. ובמעשה והאיש משה עניו מאוד. ואם בקריבה למלכות גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בחצר המלך והשרים, ועומד כנגד המשחיתים הקראים¹ ימח שמם. ולא הרימו קרן כל ימי חייו. ובתיקון המידות ובדרך לימוד דעת את העם, ואילו לא חיבר לנו אלא ספר המצות [בלבד], דיינו, כל שכן [ב]שחבר לנו משנה תורה אשר לפניו אין כמוהו. מי שכלל הכל [=תורה שבכתב ותורה שבעל פה] בחיבור אחד ואחריו לא היה [כמוהו]. וכמה אגרות אחרות חיבר ליישר התועים מדרך עולה, על כולנה [=על הכל עולה ה]ספר, "מורה הנבוכים" אשר יישר דרך העוברים ובנה אותו חומה בצורה נגד מכחישי התורה ונגד המלעיגים עליה לירות במסתרים, לשלוח לה למטרה.

הן אלה קצות דרכיו, ומי יוכל למלל גברותיו, נפלאותיו, ומחשבותיו, אשריו ואשר רבו, ואשרי אנשיו ואשרי משרתיו, ואשרי אשר ראו אותו, ואשרי תלמידיו אשר למדו תורה מפיו ... ולולי החיבור הזה הנכבד [=משנה תורה אשר חיבר רבינו הרמב"ם], היינו במבוכה גדולה בפסקי הדינים וההלכות. וכל המחברים הבאים אחריו והמפרשים הולכים בעקבותיו הן בארץ ישמעאל, הן בארץ אדום ... כולם מודים בחכמתו וביוקר תפארת גדולתו, ומייחלים לתורתו ... ברוך הוא לה". ע"כ.

וכתב רבינו בפירוש המשנה באבות (פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ד משנה ו): "כבר רציתי לא לדבר בזה הציווי, לפי שהוא מבואר, וליודעי גם כן שדברי בו לא יאותו לרוב הגדולים בתורה, ואולי לכולם. אבל אומר ולא אחוש, מבלי לשאת פנים למי שקדם ולא למי שנמצא.

דע, כי זה כבר אמר: אל תעשה התורה קרדום לחפור בה, כלומר: "אל תחשבה כלי לפרנסה", ובאר ואמר שכל מי שיהנה בזה העולם בכבוד תורה שהוא כורת נפשו מחיי העולם הבא. והעלימו בני אדם עיניהם מוזה הלשון הגלויה, והשליכוה אחרי גוים, ונתלו בפשטי מאמרים שלא הבינום - אני אבארים - והטילו להם חוקים על היחידים ועל הקהילות, ועשו את המינויים התוריים לחוק מכסים, והביאו בני אדם לסבור שטות גמורה, שזה צריך ומחוייב, לעזור לחכמים ולתלמידים ולאנשים העוסקים בתורה ותורתן אומנותן. [=שימו לב, שרבינו משיג את ענין תורתו אומנותו ואף מדישו, שיש הבדל בין מי שתורתו אומנותו, לבין מי שמתפרנס מן התורה ממש].

וכל זה טעות, אין בתורה מה שיאמת אותו, ולא רגל שישען עליה בשום פנים. לפי שאנו אם נעיון בתולדות החכמים, זכרם לברכה, לא נמצא אצלם לא הטלת חובות על בני אדם, ולא קיבוץ ממון לשיבות המרוממות הנכבדות, ולא לראשי גלויות ולא לדיינים ולא למרבצי תורה ולא לאחד מן הממונים ולא לשאר האנשים, אלא נמצא קהילותיהם כולן יש בהם עני בתכלית, ועשיר רב הממון בתכלית.

וחלילה לה' שאומר, שהם לא היו גומלי חסד ונותני צדקה [=שהרי כל אחד מחוייב בכספי מעשרות מכספו], אלא זה העני אילו פשט ידו לקחת היו ממלאים ביתו זהב ומרגליות, אבל הוא לא היה עושה כן, אלא מסתפק במלאכה שיתפרנס ממנה, בין ברווח בין בדוחק, ובו למה שבידי בני אדם, הואיל והתורה מנעתו מזה.

וכבר ידעת כי הלל הזקן היה חוטב, והיה חוטב עצים ולומד לפני שמעיה ואבטליון, והוא בתכלית העניות, ומעלתו – עד כי תלמידיו הם אשר הושוו למשה ויהושע, וקטן תלמידיו רבן יוחנן בן זכאי. ולא יסופק לבר דעת שאילו היה מסכים לקבל מבני דורו, לא היו מגיחים אותו לחטוב עצים. וחגיגה בן דוסא, אשר קול קורא עליו: "כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חגיגה בני וחגיגה בני דיו קב חרוכין מערב שבת לערב שבת", ולא ביקש מבני אדם.

וקרנא, דיין בכל ארץ ישראל [היה], והוא היה משקה שדות, וכשהיו באים בעלי הדין, היה אומר: או שתתנו לי מי שישקה במקומי כשאני מתעסק עמכם, או שתתנו לי שעור מה שאבטל מעבודתי, ואדון לכם. ולא היו ישראל בני דורם של אלו וזולתם לא אכזרים ולא שאינם גומלי חסדים, ולא מצאנו חכם מן החכמים שהיה מצבם דחוק שיגנה אנשי דורו שאינם מרחיבים לו, חלילה לה', אלא הם בעצמם היו חסידים, מאמינים באמת לעצמה, מאמינים בה' ובתורת משה, אשר בה הזכיה בעולם הבא, ולא יתירו לעצמם זה, ויסברו שהוא חלול השם אצל ההמון, לפי שהם יחשבו התורה למלאכה מן המלאכות אשר מתפרנסים בהן, ותתכוה אצלם, ויהיה עושה זה "דבר ה' בודה" + במדבר טו, לא.

ואמנם טעות אלו המתגברים כנגד האמת [=כלומר, אותם אלו הדוחקים עצמם להתפרנס מן התורה בתירוצים שאין להם שחר, הרי הם נוטים מן האמת] והלשונות המפורשים, בלקיחת ממון בני אדם ברצונם או על כורחם [=כמו יושבי הישיבות של ימינו שמכריחים את המדינה לפרנס אותם בעבור לימוד התורה, וזה חילול ה' שאין כמוהו]. הן המעשיות אשר ימצאו בתלמוד באנשים בעלי מומים בגופותיהם, או זקנים באו בימים עד שלא יוכלו לעשות מלאכה, שאין תחבולה להם אלא לקחת, ואם לא – מה יעשו, הימותו? זה לא ציוותו התורה. ואתה תמצא המעשה אשר הביאו בו ראייה באומרו: +משלי טו, לא "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" – בבעל מום, לא יוכל לעשות מלאכה. אבל עם היכולת, לא המציאה התורה בזה דרך.

רב יוסף, עליו השלום, היה נושא עצים, ואומר: "גדולה מלאכה שמחממת את בעליה", רצונו לומר, שבעת יגיעת איבריו – יכובד משכבם – כמשא העץ הכבד, היה מתחמם גופו בלא ספק, והיה משבח זה ושמה בו, והיה לבו טוב כמתנת בחלקו, בגלל מה שהיה אצלו ממעלת ההסתפקות. וכבר שמעתי, הניפתים, נתלים באומרים: "הרוצה להנות ינהג כאלישע, ושלא להנות אל ינהג כשמואל הרמתי". [=כלומר, חשבו שאלישע נהנה משכר לימוד התורה, ודימו עצמם שמתר להם להנות מן התורה, וחשבו שמה שנאמר, "שלא להנות", זה לא להנות מעצם לימוד התורה, כלומר לא לקבל על עצם לימוד התורה תמלוגים]. וזה אינו דומה לזה כלל [לכל אדם פשוט שמבין מעט ללמוד. וכמו שכתב בפירושו לנדרים, שהוא תמה על האנשים הנדולים שלא הבינו דבר זה ונהיו עיוורים]. **ואמנם** [נעשה כאן דבר יותר חמור בהבאת ענין זה והלומד ממנו] זה אצלי סילוף ממי שמביא ראייה ממנו, הואיל והוא מבואר ואין בו מקום לטעות.

כי אלישע לא היה מקבל ממון מבני אדם, כל שכן שלא היה מטיל עליהם ומחייבם בחוקים, חלילה לה' מזה, ואמנם היה מקבל הכיבוד בלבד, כגון שיארחו איש אחד, והוא בדרך, נוסע, וילון אצלו ויאכל אצלו כלילה ההוא או ביום, וילך לעסקיו. ושמואל לא היה

נכנס בבית איש, ולא אוכל ממזונו. ובכגון זה אמרו החכמים, שתלמיד חכמים, אם רצה להדמות לזה, עד שלא יכנס אצל איש – יש לו לעשות כן, וכמו כן אם רצה להתארח אצל איש בהכרח נסיעה או כיוצא בה – יש לו לעשות כן. לפי שכבר הזהירו מן האכילה ללא הכרה, ואמרו: "כל תלמיד חכמים המרבה סעודותיו בכל מקום" וכו', ואמרו: "כל סעודה שאינה שלמצוה אסור לתלמיד חכמים להנות ממנה".

ולמה אאריך בזה הענין? אני אזכור [=יותר טוב שאזכור] המעשה אשר התבאר בתלמוד, והמתעקש יעשה כרצונו: היה איש שהיה לו כרם, והיו באים בו גנבים, וכל אשר היה פוקדו בכל יום, היה מוצא ענביו מתמעטים וחסרים, ולא היה לו ספק שאיש מן הגנבים שמהו מטרה. והיה מצטער מזה תמיד כל ימי הענבים, עד שכצד ממנו מה שבצר, ושטחו עד אשר יבש, ואסף הצמוקים. ומדרך בני אדם, שכאשר יאספו הפירות המיובשים, יפלו גרגרים מן התאנים והצמוקים, ומותר לאוכלם, מפני שהם הפקה, וכבר הניחום בעליהם למיעוטם.

ובא ר' טרפון במקרה יום אחד לזה הכרם, וישב, והיה מלקט מן הצמוקים הנופלים ואוכלם. ובא בעל הכרם, וחשב שזה הוא אשר היה גונב ממנו כל השנה, ולא היה מכירו, אבל שמע שמו. ומיהר אליו ותפשו, והתגבר עליו, ושמהו בשק, ורץ עמו על גבו להשליכו בנהר. וכאשר ראה ר' טרפון עצמו אובה, צעק: "אוי לו לטרפון שזה הורגו". וכאשר שמע זה בעל הכרם, הניחו וברח, לידעו כי חטא חטא גדול. והיה ר' טרפון בשארית ימיו מאותו היום דואב ומיליל על מה שארע לו, בהצילו נפשו בכבוד התורה, והוא היה בעל ממון, והיה יכול לומר לו: הניחני, ואני אשלם לך כך וכך דינרים, וישלם לו, ולא יודיעהו שהוא טרפון, ויציל נפשו בממונו, לא בתורה. אמרו: "כל ימיו שלאותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואומר: אוי לי שנשתמשתי בכתרה שלתורה, שכל המשתמש בכתרה שלתורה נעקר מן העולם". ואמרו בזה: "משום דר' טרפון עשיר גדול הוה, והוה ליה לפיוסיה בדמים".

ופתח רבנו הקדוש, עליו השלום, אוצרות חיטה בשנת רעבון, ואמר: כל מי שרוצה לקחת פרנסתו יבוא ויקח פרנסתו, ובתנאי שיהיה תלמיד חכמים. ובא ר' יונתן בן עמרם ועמד לפניו, והוא אינו מכירו, ואמר לו: פרנסני, ואמר לו: באיזו גדר אתה מבחינת הלימוד? ואמר לו: פרנסני ככלב וכעורב, רצוני לומר: אפילו אין לי חכמה, וכמו שיפרנס ה' חיה טמאה ועוף טמא פרנסני, שאין עם הארץ פחות מהם. ונתן לו. שוב התחרט אחר כך על שפיתוהו בדבריו, ואמר: "אוי לי שנהנה עם הארץ מנכסי". ואמרו לו אותם אשר הודיעם מה שארע: אולי יונתן בן עמרם תלמידך הוא, אשר אינו רוצה להנות בכבוד תורה, כל שאפשר לו זה, ואפילו בתחבולה? וחקר ומצא הדבר כן. ושני אלה המעשים ישתיקו כל חולק בזה הענין.

ואמנם הדבר אשר התיירתו התורה לתלמידי חכמים הוא, שיתנו ממון לאדם, יעשה להם סחורה בו בבחירתו, אם ירצה – ועושה זה יש לו שכר על כך, וזה הוא מטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים – ושתמכר סחורתם תחילה למה שיימכר, ותתפס להם ראשית השוק דוקא. אלו חוקים שקבע ה' להם, כמו שקבע המתנות לכהן והמעשרות ללוי, לפי מה שבאה בו הקבלה. כי שתי הפעולות האלה יש שיעשו אותן הסוחרים קצתם עם קצתם על דרך הכבוד,

ואפילו לא היתה שם חכמה, ולכל הפחות יהיה תלמיד חכמים כמו עם ארץ מכובד. וכן פטרה התורה את כל תלמידי החכמים [=אלו שאינם מתפרנסים מן התורה] מחובות השלטון כולן, מן המיסים, והאכסניות, ומיסי הנפש, והם אשר יקראו כסף גולגלתא, יפרעום בעבורם הקהל, ובגין החומות וכיוצא בהן. ואפילו היה תלמיד החכמים בעל ממון רב לא יחוייב בדבר מזה. וכבר הורה בזה רבנא יוסף הלוי זצ"ל לאיש באנדלוס, שהיו לו גנות וכרמים שהיה מחוייב עבורם אלף דינרים, והורה לפוטרו מהמס, להיותו תלמיד חכמים, אף על פי שהיה משלם המס ההוא אפילו העני שביהודים. וזה דין תורה, כמו שפטרה התורה הכהנים ממחצית השקל, כמו שבארנו במקומו, ומה שדומה לזה. ע"כ. והדברים ברורים וקלים להבנה.